

■ Простая мова

ДВА БАКІ АДНАГО МЕДАЛЯ

...Пры рэгістрацыі машыны можна ўзяць звычайны парадкавы нумар, а можа трохі даплаціць за адмысловы — з любімых лічбаў. Напрыклад — шчаслівых сямёрак, дзвюх дзясяткаў ці дваццацьпятак, з адзінак альбо...
На шашы нас са свістам абганяе «двоечнік», прычым круглы!
— Во, раней на трактарах «рассякалі», — заўважае наш спадарожнік. — А цяпер, бач ты, дарагіх машын накуплялі...
І спраўды: змяніўся свет. Часам — непазнавальна.

УРОК

Дом, вечар, тэлефонны званок. Сва-як на тым канцы проваду — з тых, што без прычыны ніколі не звоняць.
 З пытаннем і зараз:
 — Слухай суды, — пачынае зда-лёк, — ты ж, як быццам, гуманітарый, філолаг трохі?
 — Так, — згаджаюся, — трохі.
 — Ты ж мовы павінна ведаць?
 — Павінна.
 — Дык, можа, падкажаш? Мы тут з унукам за ўрокі селі. Скажы, як на рускую перакласці слова *ржышча*? Я ўсіх сваіх знаёмых падняў — ніхто не ведае.
 — *Стерня*, — кажу, не глядзячы ў слоўнік. — Ну, можа, *пожня* яшчэ...
 — *А ляннішча* як? — заганяе ў тупік сваяк. — Гэта не для ўнука. Гэта я для сябе пытаюся. Мы яго з бацькам некалі касілі, каб потым сечкі нарэзаць, каб карову зімой пракарміць. І, калі дазволіць, аўсянішча яшчэ збівалі, ячмішча... Там, дзе болей травы па ім, жнейкі, бы-вала, вышэй сажнуць, каб сабе заста-лося. Дык следам за імі начальства па дзялках хадзіла — з лінейкай... І ў крык тады: «Чаму 25 сантыметраў пакінулі, чаму не 15?» Хоць іх жа ўсё адно за-руць, па-любому...
 Урок гісторыі, пра якую ўнук не пра-чытае ў падручніку.
 І наўрад ці пачуе ад сваіх настаў-нікаў.

НЕ ПАЎЛІК...

Дзень як дзень... І людзі як людзі.
 У пятніцу, падчас вячэры, яны гава-рылі пра тое, што заўтра, у выхадны, трэба летас б махнуць у вёску (яны там хатку летас купілі) — бульбы з бурач-камі набраць, яблыкаў прывезці.
 — Можа, яшчэ ў лес на машыне падскочым, — загадзя папярэдзіла гаспадыня. — Добра б лапак адтуль прывезці. Баюся, што ружы мы дрэн-на ўкрылі.
 — *А где они у вас?* — насцярожыўся госць, унук-падшыванец. — *И откуда?*
 — Усё табе трэба ведаць, — строга заўважыў дзед.
 Бабуля адказала:
 — Ды ў гародзе ж, пад вокнамі... Бацька твой вясно папрывёз.
 Пагаварылі так і забыліся б, але ж назаўтра да іх прыехаў зяць (па таго ўнука) і з самым сур'ёзным выглядам спытаў:
 — *Послушайте, а что вы за ружья в деревне прячете?*
 — Ты з чаго гэта ўзяў?! — здзівіла-ся цешча.
 — *Да внучок ваш сказал: в огороде, под окнами.*
 ...І не Паўлік, здавалася б! Не Ма-розаў, — проста... троечнік па бел. мо-ве. А «здаць», як высвятляецца, мог. І роднага бацьку, і дзеда...

ПАРАДОКС

...Ну вядома ж: плаваць найлепш у моры, летам.
 Але ж зімой і ў аквапарку — так-сама цуд.
 А значыць, едзем — невяліччай дружнай кампаніяй, па вядомым адре-се. Без праблем набываем білеты...
 У гардэробе хіба «тармозім», бо там, апроч вопраткі, трэба пакінуць два ка-

пелюшы, тры парасоны (такая ў нас зі-ма), увесь абутак; трэба «паваражыць» яшчэ, што ў які пакунак пакласці, ды нарэшце — забраць нумаркі, што пры-емна — разам з камплімантам:
 — *Вы так красиво разговариваете... Я впервые в жизни такой чистый бело-русский слышу!* — прызнаецца гардэ-робшчыца.
 — А мы вось так чысценька яшчэ і па-нямецку можам, — хвалімся за Ак-санку. — І па-англійску.
 — *Этим не удивить — немцы к нам приходили,* — паведамляе жанчына.
 — *И англичане были, и вьетнамцы с китаяцами...* А вот белорусы...
 Ну ці ж не парадокс?

«КАМПЛІМЕНТ»

На новай працы, у новым кабінцеце Максімаўне спадабалася ўсё: вялікае акно з шырокім падаконнікам (вазонаў можна наставіць), дыхтоўная мэбля, камп'ютар, светлыя шпалеры...
 Вось толькі цвічкаў на сценах за-шмат было. Папярэдніца, казалі, роз-ныя фотакарткі ды карцінкі чапляць любіла. А вось Максімаўна — не. Яна і лічыла, і лічыць, што працоўны кабінет не для гэтага, што тут калі нешта і па-весіць, то выключна «знакі адрознен-няў» — дыпламы ў прыгожых рамках, сертыфікаты, ганаровыя граматы...
 Адно ў хуткім часе ёй уручылі. Як належыць: на ўрачыстым сходзе, пры ўсіх. Дырэктар уголос зачытаў: маўляў, «за высокую професійнае майстэрства і плённую працу ўзнагароджваецца...»
 Гэта, вядома ж, не ордэн быў, не ме-даль, а ўсё адно прыемна, да таго ж — прыгожа: на сцяну павесіць хацелася.
 Што стрымала? «Камплімент»: у той ганаровай грамаце пасля слоў пра плённую працу было напісана: «...і ў сувязі з 40-годдзем».
 А што — хай не забываецца, што ўжо не 20.

СУПРАЦЬ ЛОМА...

Як ёсць, так ёсць: вечар, тралейбус, вольнае месца, а пачытаць, здаецца, не лёс: дзве маладзіцы побач уселіся, «шчабечуць» — проста не змаўкаючы. Асабліва старэйшая. Расказвае, што замуж выходзіць яе пляменніца (род-най сястры дачка), што жаніх на сем гадоў старэйшы, багаты і родам з Пі-цера, што вяселле адбудзецца там, у рэстаране, што НЕ ехаць ёй нельга... Але ж і ехаць... таксама, бо дырэктар не адпускаяе з праца.
 — Дык ты заяву напішы, — раіць маладзейшая, — за свой кошт.
 — Ты думаеш, я за чужы хацела? Не, за свой... У нас проста начальнік такі. Абы крыві папіць. Я тры разы да яго хадзіла: і заявы пісала, і прасілася, нават плакала. А ён упёрся рогам...
 — Слухай: дык, можа, бальнічны які зрабіць?
 — Я пра гэта ўжо думала... Але ж, кажуць, ён сам захварэў.
 — Дык, можа, памрэ?
 На гэтых словах маладзіцы выйшлі.
 У тралейбусе стала ціха, але чытаць больш зусім не хацелася.

ЧЫМ НЕ ЗОНА?

Займацца пошукам новага жыл-ля часу ў Ілы не было — спецыяліс-там даверыўся. Скажаў, што кватэра патрэбна чыстая, аднапакаёвая, за кіламетр ад метро (ён пехам любіць хадзіць), не першы, не апошні паверх, зялёная зона.
 Праз нейкі час паехаў глядзець (бы-лі варыянты). І ў адной з кватэр (іншыя бракаваў у вітальні) нават у лоджыю выйшаў, каб паглядзець, што ж на-вокал...
 Паўсюль стаялі дамы.
 — А дзе ж, — спытаў, — зялёная зона?
 Рыэлтар пачухаў патыліцу, «пашу-каў»: наўпрост — у кухні суседняга

дома — двое, мужчына з жанчынай, крышылі капусту. Галоўкі яе, качаны, ну, напэўна ж былі зялёнымі.

ВЯРТАННЕ

Радок са слоўніка: «*Сядзелец* — прадавец у краме...»; *сядзеліца* — пра-давачка.
 Абодва словы пазначаны сумным *устарэлае*.
 Але ж зайдзі сягоння ў краму (юве-лірную, прамтаварную...) і ўбачыш: ся-дзяць яны — і прадаўцы, і прадавачкі, сядзяць, можна сказаць, без справы.
 ...Кажуць, гадоў колькі таму Ілья Алейнікаў тэлефанаваў на Далёкі Ус-ход, пытаўся, ці прадаюцца білеты на яго канцэрты. «Так, прадаюцца, — заверылі арганізатары. — Але не купляюцца».

«НАРКОЗ»

Што ні край, то звычай і... сталіца гумару: на Гомельшчыне гэта знака-мітыя Аўцюкі (Вялікія і Малыя), на Мін-шчыне — вёска Дубіна, а на Брэстчы-не, кажуць, аж дзве яны — Верацё і Спорава.
 «Пераклічка» гумарыстаў.
 У аўцюка, інваліда вайны, пацікавілі-ся, як ён руку сваю страціў? Адказаў:
 — Ды зламалі, калі ў ваенкамат вялі.
 У верацейца (таксама аднарукага) любілі пытацца, як жа руку тую рэ-зали ва ўмовах вайны, ці моцна яму балела?
 Ён толькі рагатаў:
 — Не... І які там наркоз?! Маладзень-кая медсястрычка была. Як навалілася цыцкамі, то, дальбог жа, ніякага болю не чуў!

ДРУГІ БОК МЕДАЛЯ

...Зіма, як нясмелая дзеўка: то абя-цала прыйсці і застацца, а то на трэці дзень раптам перадумала: зранку на дварэ адліга, а днём абяцалі дождж.
 Ход гэтых назіранняў абрывае го-лас:
 — Мы будзем багатыя? — немаве-дама ў каго пытае пажылая кабета і са-ма ж адказвае. — Мы ніколі не будзем багатыя, бо дурныя. Жывём і грошай не лічым. Вы паглядзіце, што робіцца...
 Мы, адпаведна, глядзім («прамоўца» паказала куды...) і, вядома ж, бачым, што непадалёк зусім мужчыны сооў-ваюць снег, потым з куч перакідваюць яго ў коўш «Беларуса», а ўжо той — у магутны самазвал. Трэба разумець, каб некуды вывезці?
 — Ды хіба мазгоў не меўшы — бензін на гэта паліць! — абураецца кабета. — На сёння ж плюс пяць абяцалі. Усё па-плыве. Снег сам растане...
 — А калі яму і дапамогуць? — пе-рапыняе гэту кабету іншая (чамусьці злая). — Калі гэтыя мужыкі памахаюць рыдлёўкамі, калі на снезе нейкую ка-пейку заробяць ды дамоў прынясуць, — хіба гэта дрэнна?
 ...Складанае пытанне.
 Ва ўсякім разе адказаць на яго «пра-моўца» не змагла — прамаўчала.

СУТЫКНЕННЕ

Вечар. Завяе. Мокры асфальт. На такім, вядома ж, не разгонішся... Зрэш-ты, каб і хацеў, бо наперадзе, справа і злева, — проста лавіна машын! Мусіць, нейкі затор: дарогу чысцяць ці што? А можа, аварыя?
 Метраў праз сто мы бачым яе.
 Бачым цёмны сілуэт чалавека, які ляжыць на зямлі, і побач — невялічкі натоўп... Стаяць машыны.
 Нехта — як трэба разумець — неку-ды бег ці ішоў...
 Нехта — некуды ехаў... Магчыма, абодва яны спяшаліся. І толькі што, усяго імгненне таму, адзін з іх не быў ахвярай, а другі — злячынцам.

Алена ЛЯЎКОВІЧ.
 dounar@zviazda.by

■ Неасабісты суб'екты

ХРОНІКІ ПАДТАЛАГА ЛЁДУ

Калі трагедыя з выпуску навін становіцца рэальнай бядой

Любая трагедыя, любая бяда, нават самая страшная, калі пра яе проста пачута або прачытана ў навінах, уражае нямоцна і ненадоўга. Такая ўжо асаблівасць чалавечага ўспрымання: калі няшчасце адбылося з нейкімі людзьмі, якіх ты ніколі не бачыў і не ведаў, у мясцінах, дзе ты ніколі не быў, ты і думаеш пра яго абстрактна, нібы чытаеш нейкі твор з не вельмі вясёлым сюжэ-там. Так, перажываеш, спачуваеш, нават праслязішся часам, але менавіта ў той момант, калі радкі, што выклікалі гэтыя пачуцці, перад вачыма. Пасля перагортваецца старонка — і ўжо, услед за сюжэтам, новыя ўражанні, гэтыя самыя моцныя, але імгненныя і павярхоўныя, якія ўсе разам тут жа забываюцца, як толькі кніга прачытана ці проста адкладзена на нейкі час.

Так было і са страшнымі лічбамі мінулай, не па-снежаньску адліжнай, цёплай суботы, якія перадавалі на працягу выхадных у кожным выпуску навін. За адзін дзень на тонкім лёдзе ў розных кутках краіны патанулі вясмянцацца чалавек. З іх на Міншчыне — шэсць... Паслухалі, паўздыхалі, паспачувалі, пагаварылі пра люд-скую ці то дурасць, ці то шал, якія гоняць гора-рыбакоў на не тое што тонкі — прывідны лёд, сумна пажартавалі, што з-за колькасці ахвяр гэтай дурасці можна было б аб'яўляць нацыянальную скаргу. Абмеркавалі нават па тэлефоне з братам, заўзятым рыбаловам, што ж такое невядомае кожную адлігу прымушае дзясцяці людзей рызыкаваць жыццём. («Каб вы ведалі, як у гэты час добра клею!» — катка так сказаў, але нейкія падазроныя захопленыя ноткі загучалі ў голасе, і стала трывожна ўжо за яго...) Пасля ў навінах былі яшчэ паведамленні пра аварыі на дарогах, пра нейкія іншыя здарэнні, і невядомыя загінулыя ў ледзяной вадзе той адліжнай суботы мужчыны адышлі на другі план, як героі ўжо прачытанага, абмеркаванага і амаль забытага не вельмі вясёлага апавядання.

А ў панядзелак усё раптоўна змянілася. Бо аказалася, што двое з той страшнай статыстыкі суботы — ахвяры нашага, валіянскага, возера. І раптам зусім абстрактны сюжэт ажыў ва ўяўленні, напоўніўся дэталіямі і фарбамі, і бяда стала блізкай і цалкам рэальнай, і гэта адчуванне спрычыненасці, далучанасці да яе — таксама балюча-рэальнае.

І ўжо не ўяўляеш, а нібыта бачыш сваімі вачыма, як гэтыя ма-ладзья хлопцы (аднаму 27, другому — 29) прыехалі на выхадныя на лецішча ў Мянкі. Разам з імі ўжо каторы раз праезджаеш па гэтай невялікай ціхай вёсачцы, праз якую праходзіць шлях на Ра-каў, дзе пасівельны ад старасці тоўстыя камлі вялізныя бязро строга пільнуюць па баках вузкую вуліцу, дзе ля ганка даўно закінутага магазіна кожны год цвітуць гашты ў кветніку, дзе лес пачынаецца проста за агародамі. (І пастаянна пакутліва думаеш, што ўсю гэту сціпную ўтульнасць хлопцы бачылі апошні раз...) Не адстаючы ад іх (ты ўжо да іх паняволі прыкаваны да самага апошняга кроку), рухаешся на машыне ў бок Волмы, да таго самага такога прываб-нага возера, дзе заўжды поўна рыбакоў. І ўжо хочацца спыніць іх, сказаць тое, чаго, магчыма, яны, людзі немясцовыя, не ведаюць. Што ніякае гэта не возера, што якраз тут зліваюцца дзве нястом-ныя безыменныя рачулікі, і ўжо адна, большая, перагароджаная дамбай, і ўтварае вадаём. Што пад тонкім, ненадзейным лёдам, які і без таго вельмі небяспечны, вада не стаячая, не застылая, яна жывая, яна пастаянна рухаецца наперад, каб, абрынуўшыся ў чэрава дамбы, працягнуць свой шлях на захад — да Нёмана. Што нават сярод зімы, у лютыя маразы, тут нельга хадзіць не асцера-гаючыся. Што літаральна за некалькі метраў ад берага тут глыбіня ў два чалавечыя росты, а яшчэ віры і ямы паўсюль...

Ды толькі позна — хлопцы ўжо на лёдзе. І вось правальваецца ў вадзі адзін, за ім — другі. Яны боўтаюцца ў той смяротнай палонцы, клічуць на дапамогу. І вось ужо малады мужчына, што апынуўся побач, — не абстрактны герой, а рэальны Сашка, брат твай ад-накласніцы, малодшы за вас на год, кідаецца ратаваць тапельцаў. Правальваецца ў ледзяную вадзі сам і застаецца жывы чужам — яго выцягвае аднаўсковец... Страшная навіна вельмі хутка разлята-ецца па ўсіх вуліцах вялікай вёскі. Даходзіць і да Дзяржынска, і да Мінска, становіцца часткай хронікі няшчасных выпадкаў. Гісторыя скончана. Сюжэт канчатковы і змяненню не падлягае.

Але ёсць яшчэ пасляслоўе, якое ў зводкі навін не трапіла. У хлопцаў, што патанулі, засталіся маладыя ўдовы і маленькія дзеці — у аднаго хлопчык, у другога — дзяўчынка. Чалавек, які спрабаваў іх выратаваць, трапіў у рэанімацыю, і яго сям'я жыве цяпер толькі адным — абы выкараскаўся, абы паправіўся...

...І гэта гісторыя толькі дваіх з вясмянцаццаці, што загінулі ў адзін дзень і па адной прычыне. І пра кожнага з іх хтосьці, хто адчувае сябе далучаным, хто адчуў і перажыў, бо ведае герояў або месца дзеяння, можа напісаць нешта падобнае. А калі дадаць усе падоб-ныя выпадкі толькі адной зімы — цэлая хроніка атрымаецца.

Спытаць бы яшчэ ў галоўных дзеючых асоб гэтай хронікі, ці паехалі б яны на тую апошнюю сваю рыбалку (гэта быў, як аказалася, галоўны ў іх жыцці выбар), калі б тая субота вяр-нулася з часу прошлага ў цяперашні. Але ж яны не адкажуць — з таго свету гэта ў прынцыпе немагчыма.

Алена ЛЯЎКОВІЧ.
 alena@zviazda.by